

Окремі аспекти оцінювання ефективності судової експертизи

Ірина Петрова,

докт-ка юрид. наук, професорка, ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1652-6715>, e-mail: ekobezpeka.ira@gmail.com

Наголошено, що оцінювання висновку експерта є базою та невід'ємною складовою загального оцінювання судової експертизи, яку відповідні суб'єкти здійснюють у двох напрямках: на підставі визначення її якості й ефективності. Наведено тлумачення понять «якість» і «ефективність» щодо судової експертизи та виокремлено напрями, за якими має здійснюватись оцінювання якості й ефективності судової експертизи.

Ключові слова: судова експертиза, висновок експерта, якість, ефективність, результативність.

Certain aspects of evaluating the effectiveness of forensic examination

Iryna Petrova

It is emphasized that the assessment of the expert's opinion is the basis and an integral component of the general assessment of the forensic examination, which is carried out by the relevant subjects in two directions: on the basis of determining its quality and effectiveness. The interpretation of the concepts of "quality" and "effectiveness" in relation to forensic examination is given and the directions by which the assessment of the quality and effectiveness of forensic examination should be carried out are highlighted

Keywords: forensic examination, expert's opinion, quality, efficiency, effectiveness

Дослідження й оцінювання висновку експерта є базою та невід'ємною складовою загального оцінювання судової експертизи. Подібне оцінювання відповідні суб'єкти зазвичай здійснюють за двома напрямками: на підставі визначення її якості й ефективності. Наведені категорії оцінювання є взаємопов'язаними, але не тотожними.

Наприклад, якість продукції та послуг установи за ДСТУ ISO 9000:2015 визначено як здатність задовольняти замовників, а також передбаченим і непередбаченим впливом на відповідні зацікавлені сторони. Якість продукції та послуг охоплює не тільки їхні передбачені функції та характеристики, а й їхні цінність і користь для замовника, що ним сприймаються [1, с. 2]. У довідковій літературі якість трактують по-різному, а саме: внутрішню визначеність предмета, що є специфікою, яка відрізняє його від усіх решти; ступінь вартості, цінності, придатності чого-небудь для його використання за призначенням, добротність; окрема ознака, властивість будь-чого [2]. Тому якість судової експертизи можна трактувати як ступінь придатності застосування її результатів як доказу в судочинстві.

Під час розгляду питання щодо ефективності будь-якого виду діяльності, передусім ідеться про адекватність досягнутих у процесі її проведення позитивних результатів визначеним цілям; ступінь наближення результату до обраних цілей з одночасним обліком виробничих витрат (найчастіше йдеться про час, матеріальні та грошові

витрати, трудові ресурси тощо) [3, с. 231]. Тому ефективність судової експертизи — це категорія (ознака), що визначає її результативність. Крім того, ефективність судової експертизи можна визначити як відповідність досягнутих у процесі її здійснення результатів поставленим завданням, а саме: вимогам до порядку проведення експертизи й узагальнення результатів і витратам на проведення судової експертизи.

Зауважимо, що напрями оцінювання судової експертизи залежать від завдання й мети, визначених суб'єктом оцінювання у процесі його здійснення. Також слід зважати на те, що чинниками, які впливають на якість експертизи, можна вважати: наявність помилок у висновку експерта; наявність документально обґрунтованих заперечень сторін у справі або третіх сторін; кваліфікацію та професіоналізм судового експерта; дотримання експертом процесуальних норм; обрану експертом методику експертного дослідження тощо. Наведене дає змогу виокремити напрями, за якими потрібно оцінювати якість судової експертизи:

- оцінювання висновку експерта на предмет достовірності та коректності посилань на нормативно-правові акти;
- оцінювання дотримання вимог процесуального законодавства під час проведення судової експертизи;
- оцінювання компетентності судового експерта, який проводив експертизу.

Оцінювання за іншим напрямом, коли визнають ефективність судової експертизи, мають різну мету для суб'єктів, які опосередковано або безпосередньо пов'язані з її проведенням, а саме:

- для суб'єктів, які є ініціаторами її проведення,— для полегшення оцінювання висновку експерта з метою встановлення його доказової сили з позицій застосування судовим експертом знань конкретної галузі;
- для суб'єктів, що координують експертну діяльність в Україні,— для визначення раціональності організації цієї діяльності та пошуку резервів підвищення її ефективності;
- для керівників судово-експертних установ — для визначення достатності методичного, інформаційного й технічного забезпечення роботи судового експерта та визначення можливостей удосконалення експертних досліджень.

Метою визначення ефективності судової експертизи є оцінювання рівня її результативності, визначення чинників, які впливають на неї та виявлення резервів для її підвищення. Науковці стверджують, що питання оцінювання ефективності судової експертизи потребує глибокого дослідження й детального розроблення. Зауважимо, що ефективність судової експертизи пов'язана з досягнутими результатами та здійсненими витратами, що тісно пов'язує її з результатами судово-експертної діяльності. Саме тому ефективність можна розглядати як динамічну величину, що змінюється протягом різних періодів, за різних систем, у результаті зміни стану цієї системи та її впливу на навколишнє середовище [4, с. 324—325].

Складність вирішення окресленої теми пов'язана із цілою низкою чинників, про які зауважують науковці, виокремлюючи поміж них такі:

- не існує методологічної основи розрахунку ефективності судової експертизи, що зумовлено відсутністю загальних оцінних критеріїв і показників;
- ефективність слід визначати одночасно для кількох суб'єктів (для сторони, що є ініціатором проведення судової експертизи; для держави; для суб'єкта, проти якого порушено справу), а також передбачати фактичні обставини конкретної події;
- складно відмежувати результат судової експертизи від того, що є результатом роботи

слідчого, слідчого судді та судді (виокремити той ефект, який припадає саме на експертизу) [3, с. 230].

Наголосимо, що головним критерієм визначення ефективності є кінцевий результат проведення судової експертизи (висновок експерта) як сукупність її об'єктивних наслідків. Водночас слід зважати на те, що оцінювання ефективності буде неточним, якщо не врахувати витрати, пов'язані із її проведенням: витрати на оплату праці судового експерта; тривалість експертного дослідження; кількість експертів, залучених до проведення експертного дослідження, тощо. Під час оцінювання слід орієнтуватися на те, що витрати на проведення судової експертизи мають бути сумірними здобутим результатам, оскільки ступінь ефективності тим вищий, чим менше зусиль і засобів витрачено на досягнення позитивного результату.

У процесі визначення ефективності судової експертизи необхідно застосовувати системний підхід і враховувати подвійну природу самої судової експертизи. Саме тому необхідно визначати ефективність окремих елементів системи, а в остаточному розрахунку — інтегральний показник. Подвійна природа ефективності судової експертизи обумовлена тим, що об'єднує:

- ефективність експертної діяльності, яка передбачає аналізування результативності всієї сукупності судових експертиз, проведених у державі або в окремому регіоні на замовлення судових і правоохоронних органів, адвокатів, представників сторін, тощо;
- ефективність окремої експертизи, яка пов'язана з оцінюванням конкретного дослідження судового експерта, залученого до проведення цієї експертизи, і містить ефективність роботи судового експерта й ефективність безпосередньо самої експертизи.

Зауважимо, що судова експертиза буде ефективною лише за умови одночасної відповідності потребам суб'єктів, які є ініціаторами її проведення, і суспільним інтересам. Ефективність досягається завдяки повному виконанню поставлених завдань і ґрунтується на єдиному спрямуванні цілей усіх учасників судової експертизи, що пов'язані зі встановленням фактичних обставин конкретної події. Основні умови ефективності судової експертизи з урахуванням чинників, що на неї впливають:

- судовий експерт має бути досвідченим професіоналом, кваліфікацію якого

підтверджено свідцтвом судового експерта відповідної спеціальності;

- для проведення дослідження судовий експерт має бути забезпечений усім необхідним для проведення експертного дослідження;
- призначення та проведення судової експертизи, складання висновку експерта й передавання його ініціаторам проведення експертизи мають відбуватись із дотриманням вимог чинного процесуального законодавства;
- судова експертиза є ефективною, якщо за результатами її проведення отримано економічний і соціальний ефект;
- ефективність судової експертизи залежить від волевиявлення суб'єктів її призначення та проведення (зокрема, від раціональності дій, що належать до їх компетенції).

Отже, ефективна судова експертиза — це система, яка має наукове підґрунтя, може надати об'єктивну й достовірну інформацію про

фактичні обставини конкретної події та підтверджена матеріалами, що її відображають. Судова експертиза ніколи не буде ефективною, якщо у процесі її проведення порушено законодавчо визначені процесуальні вимоги.

Перелік джерел посилання

1. ДСТУ ISO 9000:2015 Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів (ISO 9000:2015, IDT) : затв. наказом ДП «УкрНДНЦ» від 21.12.2015 р. № 230. [Чинний від 01.07.2016]. Київ, 2016. 49 с.
2. Новий тлумачний словник української мови (у 4 томах) / голов. ред.: В. Яременко, О. Сліпушко. Т. 4. Київ, 2000. 941 с.
3. Панченко І. А. Підходи до оцінки судово-бухгалтерської експертизи: сучасний стан та напрями удосконалення. *Міжнародний збірник наукових праць*. 2013. Вип. 1 (10). С. 227—239.
4. Томов Й. Теория на контрола и одита. Стопанска академия «Д. А. Ценов». Свищов, 2002. 340 с.

Способи завищення вартості будівельних робіт, які визначають під час проведення судової будівельно-технічної експертизи

Дар'я Петросьянц,

ТОВ «Житлобудтрест», м. Дніпро, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1907-0661>,
e-mail: dariyapetrosiants@gmail.com

Завищення вартості будівельних робіт має типовий характер незалежно від коштів, за рахунок яких виконуються будівельні роботи.

Ключові слова: будівельна діяльність, завищення вартості будівельних робіт, кошти Державного бюджету, приватні інвестиції.

Methods of overstating costs of construction works, which are determined during judicial building-technical examination

Daria Petrosiants

Overstating of cost of construction works has typical character regardless of money due to that construction works are executed.

Keywords: building activity, overstating of cost of construction works, state budget funds, private investments.

Будівельна галузь є однією з найважливіших галузей народного господарства, від якої залежить ефективність функціонування всієї системи господарювання в країні. Важливість цієї галузі для економіки будь-якої країни можна пояснити так: капітальне будівництво створює значну кількість робочих місць і споживає продукцію багатьох галузей національної економіки. Зростання будівельної галузі неминуче сприяє зростанню економіки країни та створює необхідні умови для розв'язання багатьох соціальних проблем. Проте, на сучасному етапі розвитку, доволі складно говорити про будь-яку конкурентоспроможність

будівельної галузі. Якщо на регіональному рівні чітко простежується тенденція верховенства будівельних організацій центральних районів і великих міст-мільйонерів, де наявні значні потужності й існує інвестиційна привабливість, то на глобальному рівні будівельна галузь України програє через брак необхідних фінансових та організаційних перетворень.

За даними Міністерства економіки України, за 25 років незалежності України частка будівельної галузі в економіці (ВВП) знизилась майже втричі і становить зараз лише 2,2 %. У «здоровій економіці» (наприклад, у Європейському Союзі)